

Нове видання про ставлення закарпатських угорських студентів до мовних варіантів

Kiss Anita: Kárpátaljai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvhasználathoz és nyelvi változatossághoz kapcsolódó attitűdjei

Nyíregyháza: IMI Print Kft., 2022, 162 o.

Не викликає сумнівів, що атитюда мовців до мов та мовних варіантів має вирішальну роль у їхньому мововживанні. Протягом останніх десятиліть вийшли друком цікаві дослідження цього явища як у мовному середовищі Угорщини, так і серед закордонних угорців. Проте повноцінного комплексного вивчення цієї теми у середовищі угорських студентів Закарпаття раніше ще не було.

Монографія «Атитюда закарпатських угорських студентів стосовно мововживання та мовних варіантів», яка нещодавно побачила світ, має за мету заповнити цю прогалину. Родом її авторка із Закарпаття, диплом магістра здобула у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II (м. Берегове, Україна), а згодом продовжила навчання в Дебреценському університеті (Угорщина). Очевидно, саме прив'язаність до рідного краю та особистий досвід спонукали молоду дослідницю під час навчання в докторській програмі глибше зайнятися питанням мовної атитюди закарпатських студентів, а також закарпатської молоді, яка поїхала здобувати вищу освіту до Дебрецена, простеженням можливої різниці у їх ставленні до окресленого кола явищ. Аналізована нами монографія містить результати успішно захищеної у 2022 році дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Як авторка відзначила у вступі, результати її дослідження, зокрема, «висвітлюють, які оціночні судження стосовно різних мовних варіантів виникають внаслідок контактів між двома мовами, з'ясовують, який вплив на мововживання, на формування мовної атитюди мають мобільність мовців та їх перебування у різномовному середовищі, як це все впливає на їх мовну поведінку» (с. 11). Структурно книга складається з дев'яти великих розділів, списку використаних джерел, додатків, а також короткої анотації англійською мовою, що допоможе легше зорієнтуватися читачам. Щоби не заплутатися серед численних схем і таблиць, авторка подає їх окремий продуманий перелік.

У розділі «Мовна атітюд» Аніта Кіш знайомить нас із трактуваннями понять «атітюд», «мовна атітюд» в міжнародній та угорській науковій літературі, а також окреслює методологію, з допомогою якої можна досягати найкращих результатів у цій сфері. В окремому розділі подано результати тих досліджень, які проводилися в попередні роки як в Угорщині, так і за кордоном, де проживає угорська меншина. Огляд цих напрацювань дозволив авторці слушно стверджувати, що «стереотипи стосовно діалектів переважно залишаються і надалі, при цьому свій мовний варіант спільнота зазвичай оцінює позитивно, спостерігається сильна групова когезія» (с. 21).

Третій розділ Аніта Кіш присвятила теоретичній базі дослідження. Зокрема, вона детальніше зупинилася на традиційному та соціолінгвістичному підходах, на ключовому впливі соціальних мереж на мововживання, окреслила ті пов'язані з мововживанням базові поняття, які використовуються у монографії. У четвертому розділі зроблено спробу з'ясувати, «які фактори впливають на ставлення до мов, мовних варіантів на мовних територіях, де угорці перебувають у статусі меншини» (с. 30). Значна частина розділу приділена головним термінам, пов'язаним із явищем двомовності, описано демографічну та мовну ситуацію закарпатських угорців, а також представлено результати дослідження їх мововживання. У підрозділі «Суспільні, політичні та освітні процеси як фактори, що впливають на мовну атітюд» дослідниця розглядає ті законодавчі та нормативні акти України та Угорщини, які «мають несприятливий вплив на мововживання угорців, впливають на престиж угорської мови та спонукають емігрувати до Угорщини» (с. 42).

У п'ятому розділі на основі проаналізованої наукової літератури дослідниця формулює свої гіпотези у семи пунктах, знайомить читачів із анкетною, яка використовувалася в ході роботи, а також зі структурою інтерв'ю, які проводилися з респондентами. Особливо подається детальна інформація про групи респондентів, які були залучені до дослідження. В опитуванні протягом 2017 та 2019 років загалом узяло участь 488 осіб, а саме: 158 закарпатських юнаків та дівчат, які, здобувши повну загальну середню освіту, подалися здобувати вищу освіту до Дебреценського університету, 166 студентів і студенток Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, 164 студенти Дебреценського університету з Угорщини. Зібрані з допомогою анкетування дані науковиця доповнює 67 інтерв'ю: вона поспілкувалася з такими представниками закарпатської угорської молоді, які вже довший час живуть і навчаються в Угорщині, а тому «мають більший досвід і чіткішу думку про особливості мововживання на Закарпатті та в Угорщині» (с. 50).

У розділі «Роль рідної та державної мов в академічній мобільності» авторка представляє результати проведених із респондентами інтерв'ю. Зокрема, вона встановила, що на вибір молоді здобувати вищу освіту саме в Угорщині значною мірою впливають знання мов, мовна атітюд. Інтерв'ю містило запитання і стосовно планів респондентів на майбутнє: де вони хотіли б жити, де працевлаштуватися. Дослідниця відзначає, що якщо більшість молодих людей, які живуть на Закарпатті, асоціюють своє майбутнє з рідним краєм, то студенти, які навчаються в Дебрецені, планують залишитися в Угорщині.

Сьомий розділ аналізує, наскільки респонденти, з їхніх власних слів, володіють угорською, українською та російською мовами. З-поміж респондентів найбільша частка тих, які добре володіють українською мовою, проживає в Закарпатській області. Це закономірно, оскільки вони в щоденній розмові часто послуговуються українською мовою. Серед частих причин зміни коду опитані назвали звичку, гумор, вираження ідентичності. Також ми отримуємо уявлення про те, як на усне мовлення респондентів та їх мововживання в Інтернеті впливають інші мови. У цифровій комунікації берегівські студенти частіше використовують слов'янські (українські та російські) запозичення, натомість серед закарпатської молоді, яка навчається в Дебрецені, більше трапляються англіцизми, а також зразки молодіжного сленгу, як і серед власне корінних угорських здобувачів.

У розділі «Мовна атітюд закарпатських угорських студентів» представлено результати кількох опитувань. Результати досліджень свідчать, що молодь, яка навчається на Закарпатті, позитивно ставиться до свого варіанту рідної мови, не вважає його менш гарним, ніж варіант, який використовують в Угорщині. Багато з них стикалися з неприємностями через свою національність та використання угорської мови. Серед студентів, які навчаються в Угорщині, подібні історії згадала більша частка, тож вони позитивно оцінюють думку корінних угорців про закарпатських угорців. Стосовно атітюди, пов'язаної зі зміною коду, значних відмінностей між двома групами авторка роботи не спостерегла: зазвичай вони говорять про це без упереджень, вважають природним явищем як в усному мовленні, так і в комунікації в Інтернет просторі. Однак, як слушно відзначила Аніта Кіш, для берегівських студентів «...зміна коду – це не просто звичне і природне явище, а й засіб вираження власної ідентичності та належності до єдиної спільноти» (с. 130). Така ж сильна емоційна прив'язаність спостерігається і при аналізі атітюди стосовно діалектних явищ: «Студенти Закарпатського угорського інституту визнали, що вони звикли використовувати діалектні явища в онлайн повідомленнях заради

«приколу» (с. 141). Натомість погляди студентів, які навчаються в Дебрецені, і тих, які навчаються на Закарпатті, зійшлися в тому, що «для їхнього мововживання в Інтернеті не притаманне використання діалектних явищ, але в онлайн комунікації інших вони такі елементи бачать» (с. 141).

В якості підсумків авторка зазначає, що отримані результати підтверджують важливість викладання основ діалектології та соціолінгвістики у вищій освіті, адже це «сприяло б подоланню негативних атітюд щодо окремих мовних варіантів» (с. 146).

Монографія стане корисною мовознавцям, здобувачам, педагогам та всім, хто цікавиться сучасними тенденціями в лінгвістиці. Адже, крім знайомства зі статистичними даними, книга дозволяє поринути в численні особисті історії, позитивні чи негативні спогади з приводу мовних ситуацій, дає уявлення про мовну свідомість молодих людей, які змінили місце проживання.

Дудич Лакатош Катерина, Барань Єлизавета

Дудич Лакатош Катерина, доктор філософії. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, доцент. dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.

Барань Єлизавета, доктор філософії, доцент. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, доцент. barany.erszebet@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-8395-5475.

Dudics Lakatos Katalin, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens. dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.

Bárány Erzsébet, PhD, docens. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens. barany.erszebet@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-8395-5475.

Katalin Dudics Lakatos, PhD. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, associate professor. dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.

Erzsébet Bárány, PhD, associate professor. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, associate professor. barany.erszebet@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-8395-5475.